

Vesivoiman biodiversiteettivaikutukset

Tiivistelmä selvityksestä Energiateollisuus ry:lle

Julia Illman, Head of Climate and Nature Impacts

Sweco Finland Oy

28.1.2025

Selvitimme vesivoiman keskeiset biodiversiteetti-vaikutukset ja menetelmät niiden seurantaan

Tutkimme Suomessa tuotetun vesivoiman suoria ja epäsuoria biodiversiteettivaikutuksia vesistöissä vaikutustapojen kautta:

- Patojen luomat esteet
- Käytön aikaiset veden määrän ja virtaaman muutokset, mukaan lukien veden säännöstely

Lisäksi selvitettiin menetelmiä vaikutusten seuraamiseen ja lieventämiseen.

Rajaukset

- Tekojärvien biodiversiteetti- ja perustamisvaikutukset rajattiin tarkastelun ulkopuolelle. Myös muut kuin patoamiseen perustuvat vesivoimamuodot, kuten pumppuvoimalat rajattiin työn ulkopuolelle.
- Työssä käsiteltiin **vesivoiman tuotantoa ja sen vaikutuksia biodiversiteettiin yleisesti Suomessa**, eikä tässä työssä tehty arvioita yksittäisten vesivoimalaitosten tasolla.

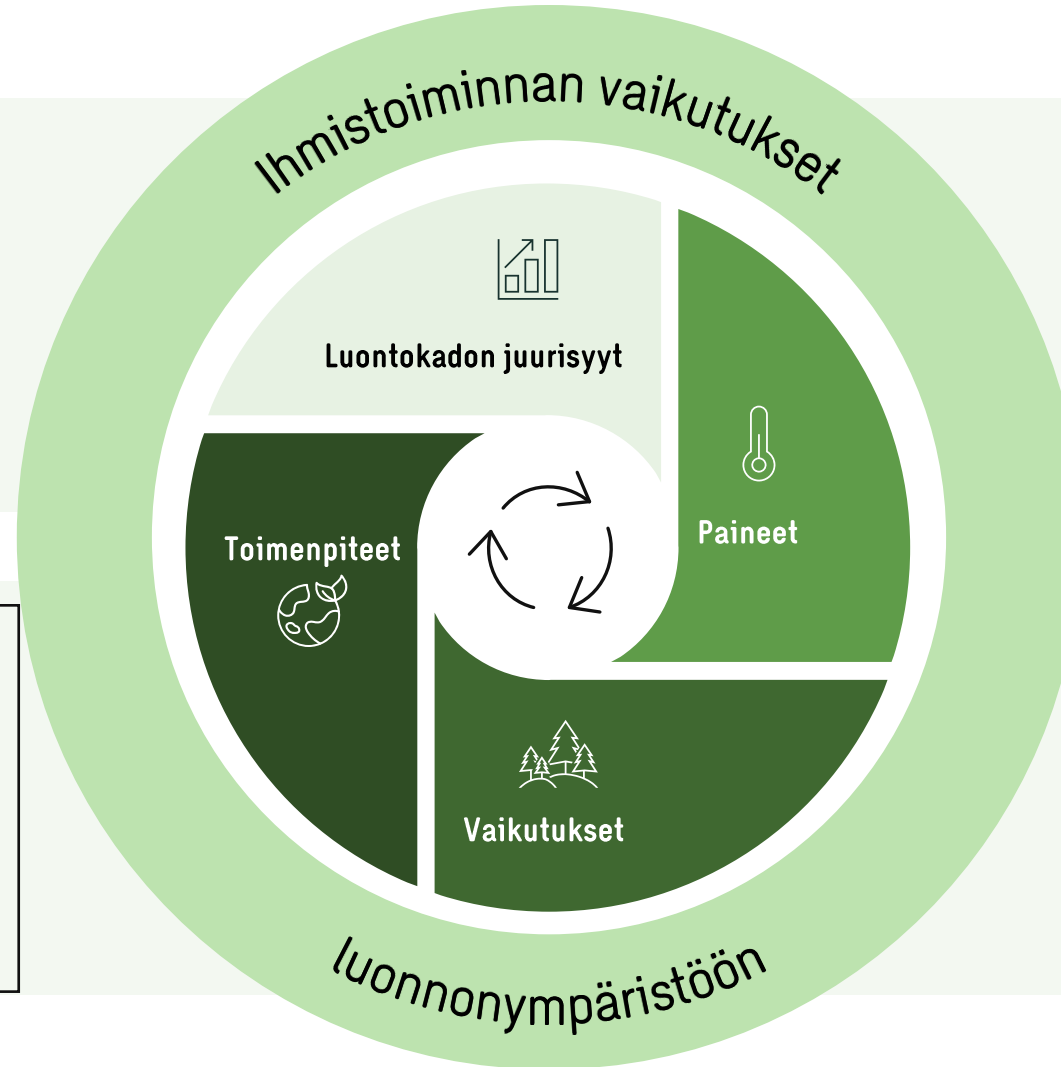
Selvityksen viitekehys

Luontokadon juurisyyt ovat arvoihin, kulttuuriin ja toimintatapoihin liittyviä haasteita ja rakenteita, jotka vaikuttavat luontokadon taustalla. Juurisyyt synnyttävät mm:

- Väestö rakenne ja sosiaaliset ongelmat
- Talouden ja teknologian haasteet
- Instituutioiden ja hallintojen rakenteet
- Konfliktit ja epidemiat

Toimenpiteet ovat ihmistoiminnassa tehtäviä muutoksia, valintoja ja tekoja, joilla pyritään vaikuttamaan juurisyyhin, paineisiin ja vaikutuksiin. Toimenpiteillä voidaan pyrkiä esimerkiksi

- Ajamaan systeemistä muutosta juurisyyden korjaamiseksi
- Kehittämään uusia toimintatapoja paineiden vähentämiseksi
- Tai pyrkiä välttämään, vähentämään ja ennallistamaan vaikutuksia.

Paineet ovat juurisyyistä johtuvia laajoja ilmiöitä, jotka ajavat luontokatoa ja heikentävät elämän edellytyksiä planeetalla. Paineet jaotellaan viiteen ylätasoon kategoriaan:

Maan- ja merien käyttö, sekä niiden muutokset
Luonnonvarojen käyttö
Ilmastonmuutos
Saastuminen
Vieraslajit

Vaikutukset ovat luonnolle koituvia seurauksia ihmistoiminnan ajamista luontokadon paineista, jotka heikentävät luonnon monimuotoisuutta.

Esimerkkejä vaikutuksista:

- Ekosysteemien tilan ja esiintymisen heikkeneminen
- Elinympäristöjen pirstaloituminen
- Lajien esiintyvyyden ja runsauden heikkeneminen

Työssä tunnistettiin kuusi keskeistä vesivoiman vaikutustekijää

Kirjallisuuskatsauksen ja asiantuntijahaastatteluiden perusteella tunnistettiin seuraavat vesivoiman vaikutustavat:

1 fyysinen este

Virtavedet

2 veden virtaaman säätely

3 aineksen kulkeutumisen muutokset

4 veden korkeuden vuodenaikaisvaihtelun muutokset

5 veden säännöstely

6 veden viipymän muutokset

Säännöstellyt järvet

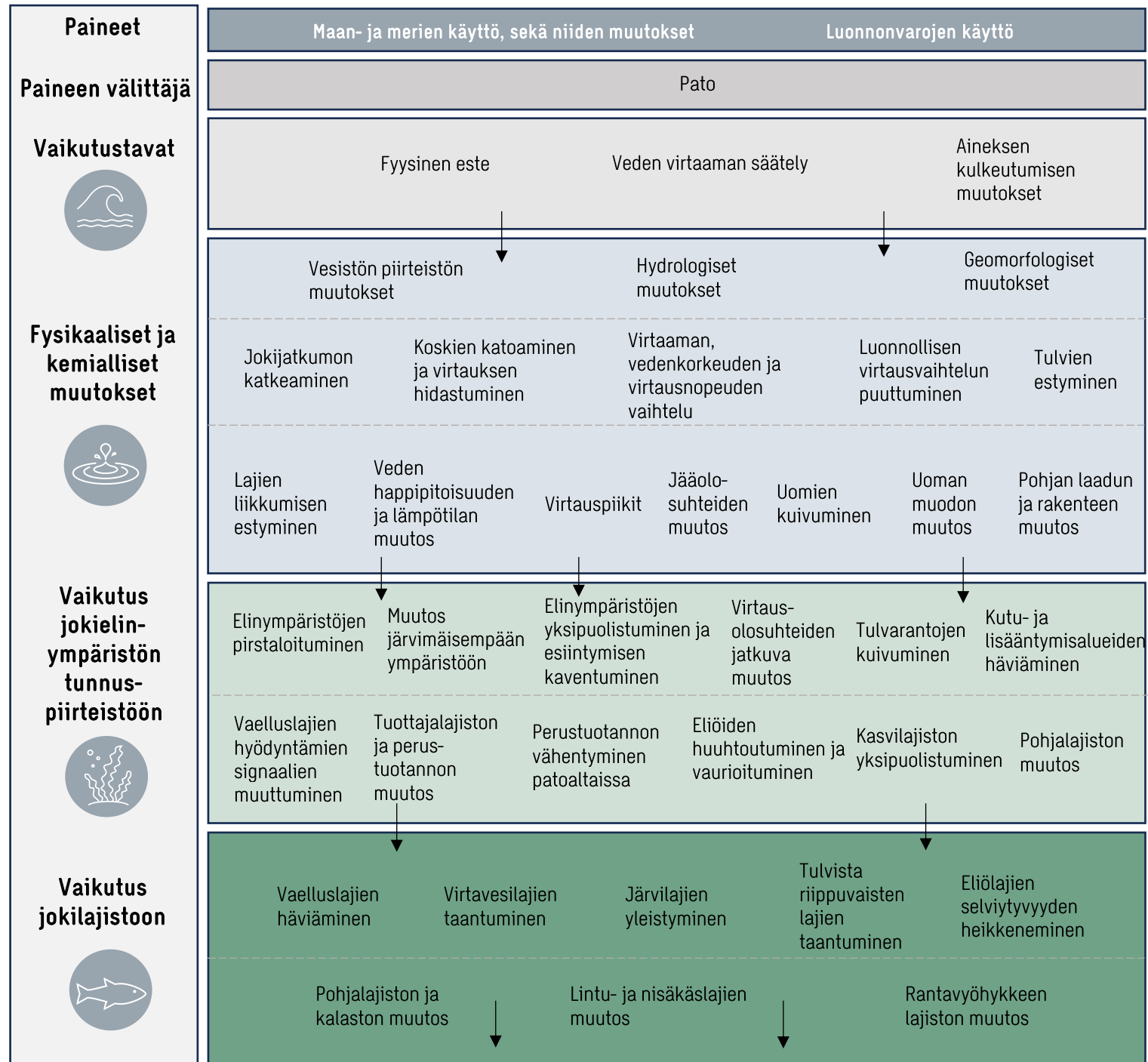
Tunnistetut paineet ja vaikutusmekanismit virtavesissä

Keskeisimpiä vesivoimalaitosten ja patojen vaikutustapoja virtavesiin ovat:

- 1) voimalan tai padon aiheuttama fyysinen este,
- 2) veden virtaaman säätely ja
- 3) aineksen kulkeutumisen muutokset.

Vaikutustavoista lähteviä erilaisia vaikutusreittejä tunnistettiin viisi ja ne liittyvät:

- 1) vesistön piirteistön muutokseen,
- 2) jokijatkumon katkeamiseen,
- 3) luonnollisen virtausvaihtelun muutoksiin,
- 4) virtauspiikkeihin ja
- 5) uoman muodon muutoksiin.

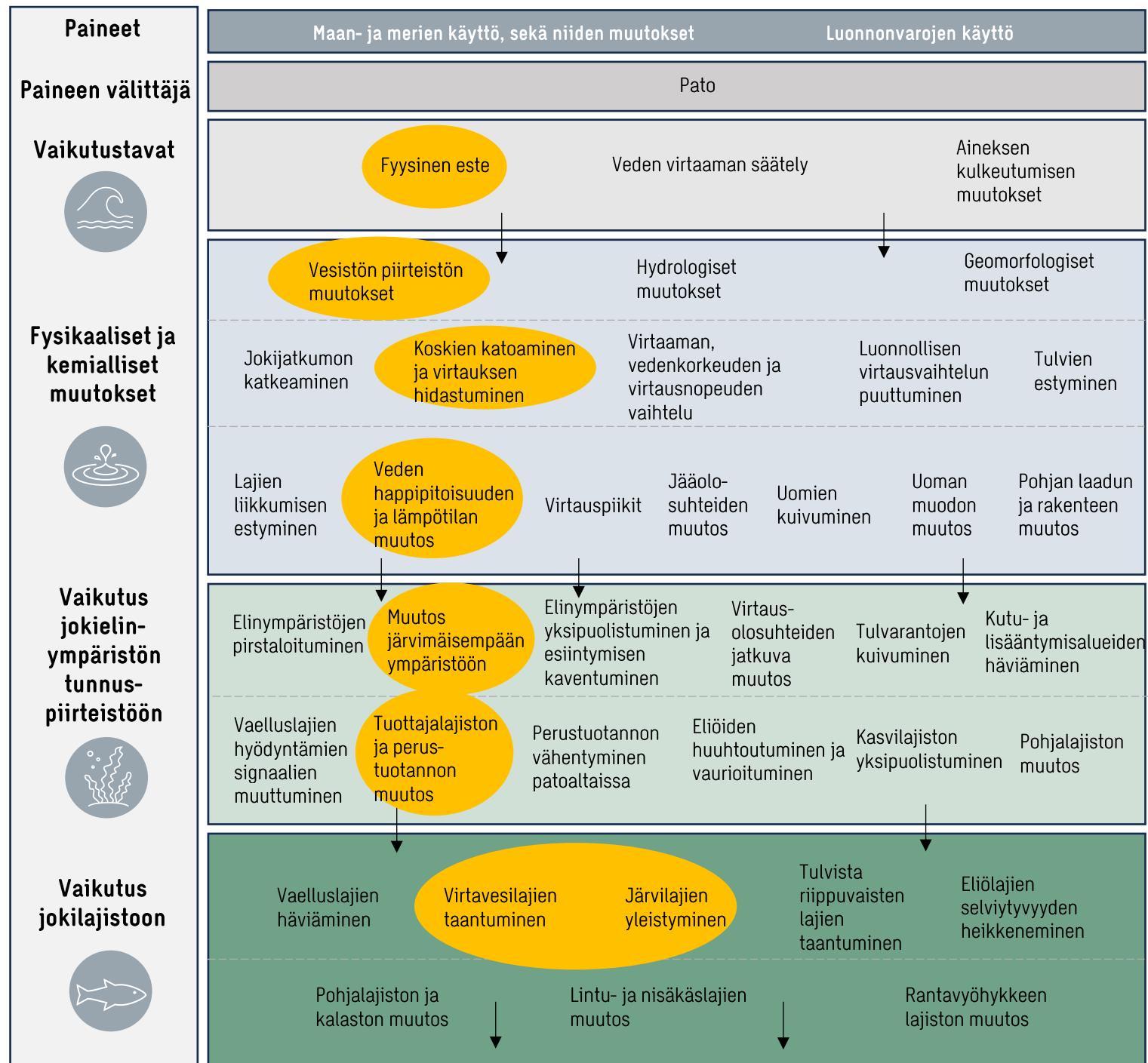
Tunnistetut paineet ja vaikutusmekanismit virtavesissä

Keskeisimpiä vesivoimalaitosten ja patojen vaikutustapoja virtavesiin ovat:

- 1) voimalan tai padon aiheuttama fyysinen este,
- 2) veden virtaaman säätely ja
- 3) aineksen kulkeutumisen muutokset.

Vaikutustavoista lähteviä erilaisia vaikutusreittejä tunnistettiin viisi ja ne liittyvät:

- 1) vesistön piirteistön muutokseen,
- 2) jokijatkumon katkeamiseen,
- 3) luonnollisen virtausvaihtelun muutoksiin,
- 4) virtauspiikkeihin ja
- 5) uoman muodon muutoksiin.

Vesipuitedirektiivi ohjaa biodiversiteettityötä vesistöissä

Vesipuitedirektiivi määrittelee tavoitteet vesienhoidolle

- EU:n vesipuitedirektiivi (VPD) asettaa jäsenmaita laillisesti sitovan velvoitteen saattaa kaikki vesimuodostumat vähintään hyvään ekologiseen tilaan viimeistään määrävuoteen 2027 mennessä
- VPD tavoitteiden seuraamiseksi **Suomessa on laadittu pintavesien ekologinen tilaluokitus**

Ennakkotapaukset oikeudesta ovat vakiinnuttaneet laintulkinnan

- EU tuomioistuimen Weser-päätöksen¹ ja KHO:n Finnpulp-päätöksen² jälkeen VPD:n **tavoitteiden tulkinta on muuttunut laintulkinnassa ohjaavasta sitovaksi**
- Pintavesien ekologisen tilaluokituksen kriteeristöä ja menetelmiä voidaan pitää **pääasiallisina biodiversiteettityötä ohjaavina indikaattoreina** vesistöissä

Yritysten biodiversiteettityön vaikuttavuus on suurin, kun se yhteensovitetään vesienhoidon menetelmien kanssa

- Tilaluokituksen pohjalta vesimuodostumille laaditaan vesienhoidon toimenpideohjelmat
- Biodiversiteettityö on tärkeää sovittaa yhteen vesienhoitosuunnitelmien toimenpiteiden, ja pintavesien ekologisen tilaluokituksen menetelmien kanssa.

Pintavesien ekologisen tilaluokituksen mittarit kattavat vesivoiman vaikutukset vain osittain

Toimivat mittarit virtavesissä

- Virtavesissä koskikalasto ja pohjaeläimet reagoivat hydrologis-morfologisiin paineisiin, ja indikoivat vesivoiman vaikutuksesta tapahtuvia muutoksia. Tilaluokituksessa käytettävä jokikalaindeksi ja pohjaeläinindeksi on kuitenkin **kalibroitu mittaamaan parhaiten rehevöitymisen vaikutuksia.**
- **Virtavesien kasvillisuuden indikaattorit ovat edelleen kehitteillä.**

Toimivat mittarit järvissä

- Järvissä veden säännöstelystä aiheutuville muutoksille herkkiä muuttujia ovat vesikasvit ja rantavyöhykkeen pohjaeläimet.
- Myös kalat reagoivat moniin vedensäännöstelystä aiheutuviin muutoksiin
- **Tilaluokituksessa käytetty järvikalaindeksi on kalibroitu mittaamaan rehevöitymisen vaikutuksia,** eikä sovellu vesivoiman vaikutusten seurantaan.

Puutteet ja rajoitukset

- Vesistön ulkopuolelle, kuten kosteikkoihin, rannoille ja tulvavyöhykkeille ulottuviin vaikutuksiin ei ole mittareita tilaluokituksen menetelmissä.
- Tilaluokituksen **indikaattorit kohdentuvat pääasiassa rehevöitymisen vaikutusten seurantaan, eivätkä ne kaikki sovellu sellaisenaan vesivoiman vaikutusten seurantaan.**

Työssä tunnistettuja mahdollisia lieventämistoimenpiteitä - virtavedet

 Vältä	 Vähennä	 Ennallista ja hoida	 Kompensoi
Toimenpiteet Patojen purku tai madaltaminen Padon käyttö tulovirtaaman mukaan	Toimenpiteet Virtaaman säätely <ul style="list-style-type: none"> • Minimijuoksutus • Ympäristövirtaama • Houkutusjuoksutus • Lyhytaikaissäätelyn lieventäminen Kalojen vaellusyhteyden palauttaminen <ul style="list-style-type: none"> • Kalatiet • Kalasydän • Ohitusuomat • Alasvaellusrakenteet	Toimenpiteet Virtahabitaatin lisääminen ja virta-alueiden kunnostukset <ul style="list-style-type: none"> • Luonnonmukaisten ohitusuomien perustaminen • Kutualueiden kunnostukset • Kuivauomien kunnostaminen ja vesittäminen Rantavyöhykkeen tilan parantaminen <ul style="list-style-type: none"> • Rannan muotoilu • Rannan suojaus ja kasvittaminen	Toimenpiteet Luonnonvaraisten kalojen ja muiden eliöiden siirrot ja istutukset uhanalaisten kantojen suojelemiseksi. Elinympäristöjen kunnostaminen ja ennallistaminen toisaalla

Yhteenveto vesivoiman biodiversiteettivaikutusten selvityksestä

Vaikutukset

- **Työssä tunnistettiin kuusi keskeistä vesivoiman aiheuttamaa vaikutustapaa:**
  - 1) padon aiheuttama fyysinen este
  - 2) veden virtaaman säätely
  - 3) aineksen kulkeutumisen muutokset
  - 4) veden korkeuden vuodenaikaisvaihtelun muutokset
  - 5) veden säännöstely ja
  - 6) veden viipymän muutokset.
- Vesivoiman **aiheuttamat paineet virtavesissä ja säännöstellyissä järvissä aiheuttavat fyysikaalisia ja kemiallisia muutoksia**, joista seuraa merkittäviä vaikutuksia jokien ja järvien biodiversiteetille.
- **Vesivoiman vaikutukset välittyvät eri mekanismien kautta koko vesistöön**, muuttaen sen olosuhteita ja biodiversiteettiä koko virtavesijärjestelmässä.

Mittaristo

- Tieteellinen näyttö vesivoiman vaikutuspoluista virtavesien ja säännöstelyjärvien biodiversiteetille on kattavaa, mutta **yhtenäinen mittaristo hankekohtaisten vaikutusten seuraamiseen puuttuu.**
- **EU:ssa pintavesien ekologinen tilaluokitus on tärkein vesistöjen biodiversiteettityötä ohjaava mittaristo**

Muuttujat

- Pintavesien ekologisen tilaluokituksen muuttujat eivät kata kaikilta osin vesivoiman vaikutuksia eikä pelkillä tilaluokituksen menetelmillä pystytä seuraamaan vesivoiman biodiversiteettivaikutusten lieventämiseen tehtävien toimien vaikuttavuutta.
- Tilaluokituksen muuttujia voidaan täydentää muilla menetelmillä, jotka yhdistävät vesivoiman toimintaan liittyviä muuttujia ja ekosysteemien tilaa mittaavia muuttujia.
- **Tehokkaan vesiensuojelun ja vaikuttavan biodiversiteettityön mahdollistamiseksi tarvitaan selkeät yhteiset mittarit**

Tavoitteet

- **Vesivoiman yhteiskunnallinen merkitys on otettava huomioon biodiversiteettitavoitteita ja toimenpiteitä suunniteltaessa.**
- Vesivoiman biodiversiteettitavoitteet sekä mahdolliset toimenpiteet tulee yhteensovittaa vesistön käyttötavoitteiden kanssa.
- Riittävän vesiympäristöjen suojelun tason varmistamiseksi tulisi vesistöjen biodiversiteettiä tarkastella kokonaisuutena, joka huomioi sekä yhteiskunnan käyttöpaineet, että ekosysteemien säilymisen kannalta riittävän suojelun tason.

Suosituksia jatkotoimenpiteille

Systemaattisen tilannekuvan kokoaminen

- Tarkasteltavan alueen luontotiedot ja luonnon nykytila
- Toiminnan biodiversiteettivaikutusten ja toimenpiteiden vaikutukset suhteessa luontotietoihin ja luonnon nykytilaan

Mittarien tunnistaminen

- Millä mittareilla vaikutusten arviointia ja toimenpiteiden seuranta voidaan tehdä?
- Millaisia alustavia tavoitteita näille mittareille voidaan asettaa?

Sidosryhmien osallistaminen ja oman toiminnan vaikutusten korvaaminen lieventämishierarkian mukaisesti

Transforming
society
together